

Kortelė:

1003818_RegNr_I-1628-289/2014

<http://www.infolex.lt/tp/1003818>

2014 m. birželio 27 d.

Šiauliai

(S)

Šiaulių apygardos administracinio teismo teisėjas Virginijus Stankevičius,
sekretoriaujant Jolantai Miežienei,

nedalyvaujant pareiškėjui V. (V.) M.,

nedalyvaujant atsakovo Lietuvos valstybės atstovo Šiaulių tardymo izoliatoriaus atstovui,

rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo pareiškėjo V. M. patikslintą skundą dėl neturtinės žalos atlyginimo iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus.

Teismas, išnagrinėjęs bylą,

n u s t a t ė :

Šiaulių apygardos administraciniame teisme gautas pareiškėjo V. M. patikslintas skundas, kuriuose prašoma iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, priteisti 173100 Lt neturtinės žalos.

Pareiškėjo patikslintame skunde keliamas ginčas dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų, susijusių su tuo, jog pareiškėjas buvo kalinamas perpildytose kamerose, neatitinkančiose higienos normos reikalavimų, kameroje nėra unitazo, kameroje tualetas nėra atskirtas nuo bendros kameros erdvės nei siena, nei pertvara, vanduo nenusileidžia, pasivaikščiojimų kiemelio plotas 15 kv.m; 80 procentų sienų, 70 procentų lubų ir 50 procentų grindų paviršiaus V. M. gyvenamojoje patalpoje yra avarinės ir antisanitarinės būklės; kameroje karšto vandens nebuvo, skalbti bei džiovinti rūbus nėra sudarytos sąlygos, vėdinimas kameroje tik natūralus, bet oras necirkuliuoja, vienos valandos pasivaikščiojimas prieštarauja Europos komiteto prieš kankinimą, laikymą, nubaudimą nežmoniškais arba žeminančiomis sąlygomis išaiškinimui; vienam mėnesiui suteikiamas vienas tualetinio popieriaus rulonas, kameroje buvo visokių parazitų (tarakonų), Šiaulių tardymo izoliatoriaus konstrukcijose yra asbesto: šiferinis stogas pasivaikščiojimo kiemeliuose, sienose, kanalizacijoje; dušu buvo galima naudotis vieną kartą per savaitę ir tik 20 minučių, buvo draudžiami ne tik ilgalaikiai, bet ir trumpalaikiai pasimatymai; nebuvo leista išvykti į namus; maisto energetinė vertė buvo 1300 iki 1500 kcal, nurodė, kad serga sunkia nepagydoma liga; giminės ir draugai neturėjo teisės perduoti pareiškėjui maisto; draudžiama turėti pledus, muzikos grotuvus.

Atsakovo Lietuvos valstybės atstovo Šiaulių tardymo izoliatoriaus atsiliepime nurodoma, jog iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2014-05-05 pažymos Nr. 69/06-1876 „Dėl V. M.“ matyti, kad pareiškėjas skundžiamu laikotarpiu Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo laikomas

periodais nuo 2007-12-21 iki 2009-12-17 ir nuo 2013-07-09 iki 2014-04-03. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.125 straipsnio 8 dalyje reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo nustatytas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas. Civilinio kodekso 1.134 straipsnio 1 punkto nuostata, kad ieškinio senatis netaikoma iš asmeninių neturtinių teisių atsirandantiems reikalavimams, kaip išaiškinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-01-02 nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008, reiškia, kad ieškinio senatis netaikoma reikalavimams dėl asmeninių neturtinių teisių, kurios neturi ekonominio turinio, gynimo, tuo tarpu iš asmeninių neturtinių teisių pažeidimų atsirandantiems reikalavimams atlyginti tiek turtinę, tiek ir neturtinę žalą ieškinio senatis taikoma. Atsakovas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.126 straipsnio 2 dalies, 1.127 straipsnio 1 dalies nuostatomis, prašo Teismo nagrinėjant pareiškėjo skundą dėl neturtinės žalos atlyginimo taikyti ieškinio senaties terminą, skaičiuojant nuo kreipimosi į teismą dienos (2014-04-23). Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3 punktas nustato, kad iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009-2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus- plotas tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv.m. Kaip matyti iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2014-05-05 pažymos Nr. 69/06-1876 „Dėl V. M.“, pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo laikomas periodais nuo 2007-12-21 iki 2009-12-17 ir nuo 2013-07-09 iki 2014-04-03. Pareiškėjas laikotarpiu, su kuriuo susijusiems reikalavimams reikšti nesuėjęs senaties terminas, buvo laikomas įstaigoje kameroje Nr. 53, kurios plotas 18,74 kv.m ir kameroje Nr. 50, kurios plotas 18,66 kv.m. Kameroje buvo laikoma nuo 4 iki 10 asmenų. Kadangi kameroje esančių asmenų skaičius niekada nėra pastovus, pareiškėjui kameroje Nr. 53 periodiškai tekdavo nuo 1,87 kv.m iki 3,75 kv.m gyvenamasis plotas, kameroje Nr. 50 - nuo 1,87 kv.m iki 4,67 kv.m. Atsakovas atkreipia Teismo dėmesį į asmenų laikymo kardomojo kalnimo įstaigose specifika: toje pačioje kameroje laikomų asmenų skaičius per tą pačią parą nėra pastovus (dalis kviečiama pas ikiteisminio tyrimo pareigūnus, etapuojama į teismus, areštines, pataisos namus ir atitinkamą laiką nebūna kameroje). Kaip pažymėjo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2012 m. liepos 9 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A-146-1527/2012, ši aplinkybė (kintantis asmenų skaičius kameroje) turi įtakos vienam asmeniui tenkančio ploto normos kameroje kaitai, nes daliai asmenų išvykus likusiems kameroje asmenims tenka daugiau kameros bendrojo ploto. Todėl net mažiausio ploto kameroje, keičiantis kalninių asmenų skaičiui paros eigoje, plotas, tenkantis vienam asmeniui, kinta nuo mažesnio už nustatytą iki viršijančio normą. Be to, pasivaikščiojimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu asmenys nebūna gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas. Šiaulių tardymo izoliatorius yra pastatytas 1911 m., laikantis tuo metu galiojusių reikalavimų, kameroje įrengti tokio diametro langai, kurių pakeitimas didesniais, užtikrinančiais didesnio šviesos srauto patekimą į kamerą, neįmanomas, nes Šiaulių tardymo izoliatorius yra įtrauktas į Kultūros vertybių registrą bei saugomų objektų sąrašą (pagal Kultūros vertybių apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 31 d. įsakymą Nr. Į-516 „Dėl objektų įrašymo į Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą“ bei Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymą Nr. IV-190 „Dėl nekilnojamųjų kultūros vertybių pripažinimo saugomomis“). Šiaulių tardymo izoliatorius pripažintas saugotinu viešajam pažinimui ir naudojimui. Pagal Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo 19 straipsnį, viešajam pažinimui ir naudojimui saugomame objekte draudžiami vertingąsias savybes sumenkinantys statybos darbai. Atsakovas pažymi, kad Higienos norma HN 76:2010 taikoma projektuojamiems, naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems laisvės atėmimo vietų pastatams ir teritorijoms. Kadangi Šiaulių tardymo izoliatoriuje dėl pastato statuso negali būti atliekami rekonstrukcijos ar kapitalinio remonto darbai,

Higienos normos HN 76:2010 reikalavimai, susiję su šiais darbai netaikytini. Pareiškėjo laikymo kameroje Nr. 53 2013-07-19, 2013-11-18 ir 2014-01-14 buvo atlikti Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimai (patikrinimų, išvados surašytos 2013-07-19 patikrinimo akte Nr. EP-249, 2013-10-23 patikrinimo akte Nr. EP-388 ir 2014-01-23 patikrinimo akte Nr. EP-8). 2013-04-08, 2013-07-19, 2013-11-18 kameroje nustatytas remonto poreikis, mikroklimato parametrų neatitikimas reikalavimams, užfiksuotas pelėsis. 2014-01-14 patikrinimo metu kamera buvo remontuojama. Kameroje Nr. 50 2013-09-04 ir 2013-10-22 buvo atlikti Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimai (patikrinimų išvados surašytos 2013-09-05 patikrinimo akte Nr. EP-300 ir 2013-10-23 patikrinimo akte Nr. EP-388). 2013-09-04 kameroje užfiksuotas pelėsis, nustatytas remonto poreikis, nebuvo veidrodžio. 2013-10-22 kameroje užfiksuotas pelėsis, nustatytas remonto būtinumas, mikroklimato ir dirbtinės apšvietos parametrų neatitikimas reikalavimams. 2014-01-14 patikrinimo metu kamera buvo remontuojama. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-176 patvirtintų Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 13 punkte nustatyta, kad gyvenimo ir buities sąlygos kameroje turi atitikti Lietuvos Respublikos higienos normas. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 2 punktas nustato: Taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2 punktas įtvirtina analogiško pobūdžio nuostatą: veikiančioms laisvės atėmimo vietoms taikomi tik tie šios higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas iki Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“ ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl nagrinėjamu atveju, analizuojant pareiškėjo laikymo įstaigoje sąlygas, taikytinos tik tos Taisyklių nuostatos ir tie Higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Pareiškėjas nurodo, kad sąlygos tardymo izoliatoriaus gyvenamojo pastato kameroje neatitinka higienos normų. Pažymėtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje S. prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 871/02), pripažindamas, kad smarkiai perpildytos ir antisantitarinės kalinimo sąlygos prilyginamos orumą žeminančiam elgesiui, vertina tiksliai pareiškėjo įkalinimo sąlygas. Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje atsižvelgia į kalinimo trukmę, kalinčiojo asmens emocinę, fizinę būseną, kalinčiojo asmens amžių, lytį, sveikatą, asmens galimybę mankštintis, pasivaikščioti lauke, vertina kameros apšvietimą ir ventiliaciją, ar kameroje yra tualetas ir pan. Laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaroma saugi sveikatai gyvenamoji aplinka - patiekiamas maistas, atitinkantis fiziologines mitybos normas, kasdien turi būti sudarytos galimybės ne mažiau kaip vieną valandą per dieną būti gryname ore, kameroje įrengtas sanitarinis mazgas, patalpos turi būti vėdinamos per langus ir kt. Atsakovas niekaip neišskyrė pareiškėjo iš kitų įstaigoje laikomų asmenų ir jam tyčia nesudarė blogesnių laikymo sąlygų ir netaikė kokių nors įstatymo nenumatytų apribojimų. Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241, 56 punktas reglamentuoja, kad gyvenamosios patalpos turi būti kiekvieną dieną valomos drėgnuoju būdu, ant sienų ir lubų neturi būti pelėsių. Higienos normos 58 punktas nustato, kad laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose. Teisės aktuose imperatyviai nustatyta pareiga patiems kameroje esantiems asmenims rūpintis švara ir tvarka patalpoje. Tai pabrėžiama ir Visuomenės sveikatos centro patikrinimo aktuose. Kamelių būklė priklauso pirmiausia nuo pačių jose laikomų asmenų elgesio: nesuinteresuoti palaikyti švarą, ir tvarką ar tausoti įstaigos patalpas asmenys niokoja įstaigos turtą, blogina patalpų būklę. Atsakovas negali būti atsakingas už tai, jog įstaigoje kalinami asmenys patys nevykdo ar netinkamai vykdo jiems nustatytas pareigas, susijusias su laikymo sąlygomis kameroje. Pažymėtina, kad tiek mikroklimato, tiek apšvietos parametrams būdingas momentiškas. Mikroklimato parametrai kameroje priklauso nuo kamelių įrengimo, jose esančių asmenų skaičiaus ir kitų aplinkybių (tokių, kaip lauko temperatūra, asmenų judėjimas į kamerą ir iš jos ir kt.). Kadangi Šiaulių tardymo izoliatoriuje dėl pastato statuso negali būti

atliekami rekonstrukcijos ar kapitalinio remonto darbai, Higienos normos HN 76:2010 reikalavimai, susiję su šiais darbais netaikytini ir įstaiga negali būti pripažįstama atsakinga dėl nustatomų šių reikalavimų pažeidimų. Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpiu nuo 2013-07-09 iki 2014-04-03 buvo laikomas iš viso 239 dienas. Pasivaikščiojimo laiku (1 val. kiekvieną dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu pareiškėjas nebūdavo gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas. Be to, duomenys apie pareiškėjo buvimą ne Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpius ir periodiškumą daro abejotiną laikymo įstaigoje sąlygų ir tariamo pareiškėjo teisių pažeidimo priežastinį ryšį. Pareiškėjas skundžiasi, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje pasivaikščiojimai vyksta kiemeliuose, kuriuose dėl didelio juose vienu metu esančių asmenų skaičiaus neįmanoma vaikščioti. Pasivaikščiojimo kiemeliai uždengti senu šiferiu ir surūdijusiomis grotomis. Lietaus nutekamieji vamzdžiai sujungti su kanalizacijos vamzdžiais, dėl to pasivaikščiojimo kiemeliuose sklinda fekalijų smarvė ir pareiškėjui neužtikrinama teisė į pasivaikščiojimą gryname ore. Suimtųjų teisė kasdien ne mažiau kaip vieną valandą pasivaikščioti gryname ore įtvirtinta Suėmimo vykdymo įstatymo 29 straipsnyje. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių, patvirtintų Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-176 (toliau - Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklės) 21 punktą nustato, jog tam, kad suimtieji galėtų pasivaikščioti ir mankštintis gryname ore, tardymo izoliatorių režiminės teritorijos gyvenamųjų pastatų viršutiniuose aukštuose arba ant žemės įrengiami pasivaikščiojimo kiemai, o 22 punktą reglamentuoja, kad pasivaikščiojimo kiemuose įrengiamos rakinamos kameros, kurios uždengiamos metaliniu grotuotu rėmu. Išilgai pasivaikščiojimo kiemų kamerų sienų, viršuje, priešpriešiais prižiūrėtojo pakylai, kuria jis vaikšto stebėdamas suimtuosius, įrengiami 1,2 metro pločio stogeliai, kad suimtieji galėtų pasislėpti nuo atmosferinių kritulių. Pasivaikščiojimo kiemų kameroje turi būti atmosferinių kritulių vandens šalinimo sistema. Šiaulių tardymo izoliatoriuje ant režiminio pastato stogo yra įrengtas 21 pasivaikščiojimo kiemelis. Jų dydis yra skirtingas - nuo 17,31 kv.m. iki 22,44 kv.m. Pažymėtina, kad nei Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklės nei Higienos norma HN 76:2010 nereglamentuoja pasivaikščiojimo kiemelių dydžio ribų. Pareiškėjas nurodo, kad vaikščioti kiemeliuose neįmanoma, nes vienu metu juose būna daug žmonių. Tačiau Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2014-05-05 pažymos Nr. 69/06-1876 „Dėl V. M.“ atspindi, kad pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje kalėjo su dar 3-9 asmenimis, taigi ir pasivaikščioti į kiemelius buvo vedamas tik su keliais asmenimis: vadovaujantis Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 92 punktu, pasivaikščioti vienu metu vedami visi vienoje kameroje esantys suimtieji. Atsižvelgiant į visa tai, pareiškėjo skundo argumentai dėl nepakankamo ploto pasivaikščiojimo kiemeliuose ir pasivaikščiojimų trukmės yra nepagrįsti. Suėmimo vykdymo įstatymo 44 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad ne rečiau kaip kartą per savaitę suimtiesiems turi būti suteikta galimybė pasinaudoti pirtimi arba dušu, kirpėjo paslaugomis ir gauti išskalbtą patalynę ir apatinius rūbus. Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003-07-02 įsakymu Nr. 194, 258 punkte analogiška nuostata įtvirtinta ir nuteistųjų atžvilgiu. Pagal Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 68 punktą, laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaryta galimybė prausti visą kūną po šiltu dušu ne rečiau kaip vieną kartą per savaitę. Šiaulių tardymo izoliatoriuje tinkamai įgyvendinamos suimtųjų ir nuteistųjų teisę naudotis dušu reglamentuojančios teisės normos: Šiaulių tardymo izoliatoriuje yra 2 prausimosi patalpos, kuriose yra po 8 dušo ragelius, suimtieji (nuteistieji) į pirtį vedami ne rečiau kaip kartą per savaitę, Reikalavimai dušų įrengimui laisvės atėmimo vietose nustatyti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 39 punkte. Higienos normos 27 punktą taip pat nustato, kad dušinėje turi būti įrengta šalto ir karšto vandens tiekimo sistema. Šiaulių tardymo izoliatoriuje dušai įrengti pagal galiojančius reikalavimus. Be to, pareiškėjas skunde nenurodo, koku būdu jo subjektingas teises įtakojo dušų Šiaulių tardymo izoliatoriuje įrengimo aplinkybės. Pareiškėjas skundžia Teismui, kad

jam būnant Šiaulių tardymo izoliatoriuje nebuvo įgyvendinama jo teisė į ilgalaikius pasimatymus. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo 12 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad nuteistaisiais, atliekančiais arešto, terminuoto laisvės atėmimo ar laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės, laikomi: nuteistieji arešto, terminuoto laisvės atėmimo ar laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmėmis, perkelti iki penkiolikos parų į tardymo izoliatorius iš areštinių ar pataisos įstaigų ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo, nagrinėjančio bylą teisiamajame posėdyje, nutartimi ikiteisminio tyrimo veiksams atlikti arba dėl bylų nagrinėjimo teisme (1 p.); nuteistieji, kurie perduoti į Lietuvos Respubliką toliau atlikti terminuoto laisvės atėmimo ar laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, - iki šių nuteistųjų pasiuntimo į areštines ar pataisos įstaigas (2 p.); nuteistieji, kurie perduodami į jų pilietybės valstybę toliau atlikti terminuoto laisvės atėmimo ar laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, - iki šių nuteistųjų perdavimo jų pilietybės valstybei (3 p.); nuteistieji, palikti tardymo izoliatoriuose atlikti ūkio darbus (4 p.). Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 98 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad nuteistiesiems, paliktiems atlikti ūkio darbų kardomojo kalnimo vietose, laisvės atėmimo vietų ligoninėse arba kalėjimuose, kuriuose nėra galimybių suteikti ilgalaikių pasimatymų, vienas ilgalaikis pasimatymas pakeičiamas trimis trumpalaikiais pasimatymais. Be to, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. IR-172 patvirtintų „Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių“ 65 punkte įtvirtinta, kad pasimatymai tardymo izoliatoriuose vyksta be fizinio kontakto. Pastarųjų teisės normų formuluotės rodo, kad ilgalaikių pasimatymų suteikimas pagal Suėmimo vykdymo įstatymo 12 straipsnio 3 dalies 1,2 ir 3 punktus nuteistiesiems priskirtiniems asmenims tardymo izoliatoriuose nėra numatytas. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 173 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantys nuteistieji gauna maistą pagal fiziologines mitybos normas, o ligoniai, gydomi pataisos įstaigų gydymo įstaigose, - pagal dietinio maitinimo normas. Maistu šie nuteistieji aprūpinami nemokamai. Pagal Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 173 straipsnio 7 dalį, arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų mitybos ir materialinio buitinio aprūpinimo normas nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Pagal Suėmimo vykdymo įstatymo 44 straipsnio 5 dalį, suimtiesiems tiekiamas maistas turi atitikti fiziologines mitybos normas ir, kiek įmanoma, jų religinius įsitikinimus. Maistu suimtieji aprūpinami nemokamai. To paties straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad suimtųjų mitybos ir materialinio aprūpinimo normas nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Pagal Fiziologinės mitybos normas nedirbantiems vyrams, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 9 d. nutarimu Nr. 14, maisto energetinės vertės norma asmeniui per parą yra 2298 kcal. Skiriamų maisto produktų vidutinis paros kiekis vienam nedirbančiam vyrui, laikomam kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose yra patvirtintas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. rugsėjo 23 d. įsakymu Nr. 253 „Dėl skiriamų maisto produktų vidutinių paros kiekių ir paros maitinimo išlaidų normų asmenims, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“. Asmenys laisvės atėmimo vietose maitinami pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2011 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. V-138 patvirtintus valgiaraščius. Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014-01-14 atlikto patikrinimo metu (patikrinimo išvados surašytos 2014-01-23 patikrinimo akte Nr. EP-8) buvo nustatyta, kad patikrinimo dienos maisto raciono bendras kilokolorijų kiekis buvo nepakankamas (bendra paros davinio praktinė energinė vertė 1844 kcal). Iš UAB „Pontem“ 2014-03-06 rašto Nr. 05-09-94 „Dėl patikrinimų metu nustatytų Lietuvos higienos normos HN 76:2010 pažeidimų Šiaulių tardymo izoliatoriuje“ matyti, kad mėginių paėmimo vietoje buvo atliktas neplaninis auditas ir atlikti papildomi cheminiai tyrimai gaminamo maisto energetinei vertei iširti. Tyrimų rezultatai buvo teigiami - atitinkantys nustatytas ribas. Atliktų cheminių tyrimų rezultatai sudarė prielaidas teigti, jog pasitaikę Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimų metu neatitinkamai galimai vienetiniai arba kilę dėl maisto produktų tiekėjų produkcijos, tiekiamos maisto gamintojui, neatitikimo deklaruojamai kokybei. Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014-02-27 atlikto patikrinimo metu (patikrinimo išvados surašytos 2014-03-19 patikrinimo akte Nr. EP-58) chemiškai ištyrimui buvo paimtas laisvės atėmimo vietose laikomiems nedirbantiems vyrams skirtas paros maisto racionas. Nustatyta, kad patikrinimo dienos maisto raciono bendra energetinė vertė atitinka patvirtintą normą (bendra paros davinio praktinė energinė vertė 2312

kcal). Duomenų apie tai, jog būtent pareiškėjui Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo tiekiamas teisės aktų reikalavimų neatitinkančios energinės vertės maitinimas, įstaiga neturi. Pareiškėjas tokių duomenų taip pat nepateikia. Pareiškėjo reikalavimas, grįstas samprotavimais, nesudaro pagrindo konstatuoti teisės aktų reikalavimų netinkamo vykdymo, o dokumentinė medžiaga rodo, jog maisto raciono energetinės vertės neatitikimas reikalavimams galėjo būti konstatuotas tik kaip vienetinis atvejis arba dėl maisto produktų tiekėjų produkcijos, tiekiamos maisto gamintojui, neatitikimo deklaruojamai kokybei. Tabako kontrolės įstatymo 3 straipsnis nustato, kad vienas iš valstybės tabako kontrolės politikos principų yra ginti žmogaus teises į aplinką be tabako dūmų, o 19 straipsnio 1 dalies 3 punktas numato, kad Lietuvos Respublikoje rūkyti (vartoti tabako gaminius) draudžiama bendrose gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, kuriose nerūkantieji gali būti priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru. Sveikatos apsaugos ministro 2010-03-30 įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Higienos normos Nr. HN76-2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 6 punkte nustatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaroma saugi sveikatai gyvenamoji aplinka. Laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims draudžiama rūkyti laisvės atėmimo vietų gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, jeigu nerūkantieji būtų priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru (14 p.). Iki šios higienos normos įsigaliojimo draudimai, susiję su rūkymu laisvės atėmimo vietose, teisės aktuose, reglamentuojančiuose sveikatos saugos reikalavimus laisvės atėmimo vietose, įtvirtinti nebuvo. Nei Bausmių vykdymo kodekso, nei Suėmimo vykdymo įstatymo nuostatos, reglamentuojančios suimtųjų ir nuteistųjų izoliavimą, nereglamentuoja, kad nerūkantys asmenys turi būti izoliuoti laikomi nuo rūkančiųjų asmenų. Įstaigoje nėra priimta teisės aktų, susijusių su Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punkto įgyvendinimu. Nuo 2010 metų Šiaulių tardymo izoliatoriuje, įgyvendinant Tabako kontrolės įstatymo ir Higienos normos HN 76:2010 nuostatas, taikoma praktika, kuomet į įstaigą atvykę asmenys jų pageidavimu yra paskiriami į dviejų tipų kameras - rūkančiųjų ir nerūkančiųjų. Šiaulių tardymo izoliatoriaus atsakingi pareigūnai išsiaiškina naujai į tardymo izoliatorių atvykusio asmens žalingus įpročius ir vadovaudamiesi gauta informacija sprendžia suimtojo (nuteistojo) paskyrimo į gyvenamąją vietą klausimą. Pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą atvyko 2007 m. gruodžio mėnesį vėlesniu laikotarpiu - 2013 m. liepos mėnesį. Jokių nusiskundimų dėl laikymo su rūkančiais asmenimis pareiškėjas įstaigai nėra pateikęs. Skundą teismui pareiškėjas pateikė tik 2014 m. balandžio mėnesį, be to, pats nenurodo galimai esąs nerūkantis ir šios aplinkybės niekaip nepagrindžia, o skundžiasi abstrakčiai - dėl tariamo rūkančiųjų ir nerūkančiųjų asmenų laikymo toje pačioje kameroje fakto. Atsakovas pažymi, kad pareiškėjas nenurodo, jog būtų buvę pažeistos jo teisės nebūti verčiamam kvėpuoti tabako dūmais. Įstaiga teisės aktų reikalavimų ir pareiškėjo teisių nepažeidė, nes pareiškėjas buvo laikomas įstaigoje nesant jokių pareiškėjo pretenzijų dėl galiojančių Tabako kontrolės įstatymo nuostatų įgyvendinimo. Įstaiga negali būti laikoma atsakinga, jei laikomi asmenys sąmoningai nuslepia, manipuliuoja ar teikia melagingą informaciją apie savo žalingus įpročius ir dėl to yra laikomi rūkančiųjų/nerūkančiųjų gyvenamosiose patalpose. Be to, atsakovas atkreipia dėmesį į teismų praktiką, anot kurios, tuo atveju, kai pareiškėjas į administraciją su prašymu ar skundu dėl to, kad kameroje rūkoma, raštu nesikreipė, nėra jokio pagrindo spręsti, jog laisvės atėmimo vietos administracija nesiėmė reikiamų veiksmų, kad būtų užtikrintas draudimas rūkyti gyvenamosiose ar kitose bendro naudojimo patalpose, dėl ko, laikydama pareiškėją kartu su šiose patalpose rūkančiais nuteistaisiais, būtų pažeidusi teisės aktų reikalavimus (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugsėjo 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-1251/2013). Tokia teismų pozicija minėto teisinio reglamentavimo atžvilgiu taip pat rodo, jog gintinos galimai pažeistos nerūkančiųjų teisės, o ne rūkančiųjų pretenzijos. Atsižvelgiant į tai, kad teisės aktuose įtvirtintas nerūkančiųjų teisių į sveiką aplinką užtikrinimas, o ne rūkančiųjų interesai, pareiškėjo abstraktūs ir neįrodyti argumentai dėl rūkančiųjų laikymo su nerūkančiais nelaikytini neturtinę žalą galejusiomis sukelti aplinkybėmis. Pareiškėjo saugomos įstatymų teisės ir teisėti lūkesčiai, susiję su rūkymu, nebuvo pažeisti, todėl atsakovo veikimas nelaikytinas turinčiu neteisėtumo požymių. Europos Žmogaus Teisių Teismas pasisakė, kad tam tikra kančia ar pažeminimas - tai dažnai būdingi ar neišvengiami bausmės formos ar laisvės atėmimo priemonių elementai. Valstybė privalo užtikrinti, kad asmens įkalinimo sąlygos nepažeistų jo žmoniškojo orumo, kad priemonės, vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai įkalinimui

būdingą kentėjimo laipsnį. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2007 m. lapkričio 5 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-17-1001/2007 nurodė, kad siekiant neturtinės žalos atlyginimo, būtina nustatyti, jog tas asmuo, kuris kreipėsi teisminės gynybos, tikrai patyrė fizinį skausmą, dvasiškai išgyveno, realiai patyrė emocinę depresiją, pažeminimai buvo apčiuopiami, reputacijos pablogėjimas juntamas ir ši dvasinė skriauda, pasireiškusi vienu arba keletu iš išvardintų elementų, nebuvo vienkartinio pobūdžio ar momentinė. Pareiškėjas nenurodė jokių žalą sąlygojančių veiksnių, nepateikė jokių galimai patirtos neturtinės žalos įrodymų. Lakoniškai dėstomos neturtinės žalos atsiradimą sąlygoti galinčios aplinkybės apie įstaigos patalpų būklę savaime neįrodo realaus neturtinės žalos egzistavimo fakto. Deliktinė atsakomybė yra viena iš civilinės atsakomybės rūšių, todėl jai atsirasti yra būtina nustatyti bendrosios civilinės atsakomybės sąlygų visumą, nurodytą Civilinio kodekso 6.246 – 6.249 straipsniuose. Civilinio kodekso 6.271 straipsnyje numatyta viešoji atsakomybė atsiranda esant trimis sąlygomis: neteisėtiems veiksams ar neveikimui, žalai ir priežastiniam ryšiui tarp neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Vadinasi, reikalavimas dėl žalos atlyginimo (tiek turtinės, tiek neturtinės) privalo būti tenkinamas tik nustačius visumą viešosios atsakomybės sąlygų: pareiškėjo nurodytos valdžios institucijos neteisėtus veiksmus ar neveikimą, žalos pareiškėjui padarymo faktą ir priežastinį ryšį tarp valdžios institucijos neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir atsiradusios žalos. Nenustačius bent vienos iš nurodytų trijų viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei pagal Civilinio kodekso 6.271 straipsnį nekyla prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. lapkričio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A—525—1355/2010). Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.250 straipsnio 1 dalis apibrėžia, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso straipsnio taikymo teisminėje praktikoje buvo ne kartą išaiškinta, kad neturtinė žala pripažintinas ne bet koks valdžios institucijų neteisėtais veiksmais (neveikimu) asmeniui, kuris kreipėsi teisminės gynybos, padarytas neigiamas poveikis; kad neturtinė žala gali būti konstatuojama tik tada, kai nustatoma, kad poveikis buvo pakankamai intensyvus, o ne mažareikšmis ir smulkmeniškasis, kai nustatoma, kad asmuo tikrai patyrė dvasinius išgyvenimus, realiai pajautė emocinę depresiją, pažeminimai buvo apčiuopiami, reputacijos pablogėjimas juntamas ir ši dvasinė skriauda, pasireiškusi vienu arba keletu iš išvardytų elementų, nebuvo vienkartinio pobūdžio ar momentinė. Asmens patirtų dvasinių ir fizinių kančių (Civilinio kodekso 6.250 str. prasme), jei jos realiai patiriamos, poveikis asmens fizinei ir psichinei sveikatai yra skaudžiausias ir labiausiai juntamas tuo laiku, kai asmenį veikia šias kančias sukeltantys neteisėti aktai (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.271 str. prasme). Pareiškėjas neturtinės žalos nepagrindžia jokiais argumentais, tik konstatuoja kameroose buvusias sąlygas. Faktai, galintys būti prielaida neturtinę žalą sąlygojantiems išgyvenimams kilti patys savaime nėra pagrindas tenkinti reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo. Turtinė žala turi būti tikra, konkreti, įrodyta ir kiekybiškai įvertinta, pareiga įrodyti, kad tam tikra žala patirta, tenka pareiškėjui, pareiškėjas taip pat privalo pagrįsti ir įrodyti priežastinį ryšį tarp jo nurodomos žalos ir neteisėtų veiksmų (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-669/2011; kt.). Pareiškėjas nepateikia jokių duomenų, kurie leistų konstatuoti patirtą neturtinę žalą, kurią būtų galima susieti su asmens laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje sąlygomis. Tai leidžia daryti išvadą, kad pareiškėjo teiginiai apie patirtą neturtinę žalą yra nepagrįsti. Minėta, kad nenustačius bent vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei neatsiranda prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą Civilinio kodekso 6.271 str. pagrindu. Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, be kita ko, konstatavo, kad asmeniui teisė į žalą, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimą atsiranda *tik tada*, kai įstatymų nustatyta tvarka yra konstatuojama, kad valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus ir kad žala asmeniui atsirado *būtent dėl tų* valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų. Atsižvelgiant į teismų praktikoje pabrėžiamus neturtinės žalos instituto taikymo aspektus, siekiant nustatyti pareiškėjo reikalavimo atlyginti neturtinę žalą pagrįstumą, turi būti atsižvelgiama į konkrečias kalinimo sąlygas, turi būti įvertinti įrodymai, pagrindžiantys pareiškėjo patirtą neturtinę žalą, o ne prielaidos apie galimą teisių pažeidimą. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.138 straipsnyje pateiktame nebaigtiniame sąraše įtvirtinta net keletas galimų asmens teisių gynimo būdų. To paties straipsnio

8 punkte numatyta, kad asmens teisės teismas gina ir kitais įstatymų numatytais būdais. Europos Žmogaus Teisių Teismas ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ne kartą pažymėjo, jog pažeidimo fakto pripažinimas taip pat yra asmens pažeistų teisių gynėbės būdas, kuris yra pakankama ir teisinga satisfakcija už patirtą skriaudą. Neturtinė žala priteisiama konkrečiu atveju nustačius, kad teisės pažeidimo pripažinimo nepakanka pažeistai teisei apginti (Europos Žmogaus Teisių. Teismo 2003 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje M. v. Lietuva, pareiškimo Nr. 53161/1999; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. balandžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-619/2008; kt.). Remiantis aukščiau paminėtomis aplinkybėmis, atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjo buvimas įstaigoje nebuvo nepertraukiamas, įstaigos veikimas nebuvo nukreiptas išimtinai prieš pareiškėją, nustačius, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą, prašo nepriteisti neturtinės žalos atlyginimo pinigais ir apsiriboti pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu, kaip pakankama satisfakcija. Atsakovas taip pat prašo teismo sprendžiant neturtinės žalos priteisimo pareiškėjui klausimą atsižvelgti į tai, kad įstaiga pagal galimybes siekė įgyvendinti galiojančius teisės aktus ir nebuvo neigiamo veikimo, nukreipto išimtinai prieš pareiškėją, pareiškėjo laikymas teisės aktų neatitinkančiomis sąlygomis buvo su pertraukomis ir tik periodinis, neigiamas veikimas buvo mažareikšmis ir nesukėlęs ilgalaikių neigiamų pasekmių

Pareiškėjo V. M. patikslintas skundas tenkintinas iš dalies.

Nagrinėjamoje byloje pareiškėjas pareiškė reikalavimą dėl neturtinės žalos priteisimo, kuri, jo nuomone, buvo padaryta Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, neteisėtais veiksmais.

Atsakovo atstovas Šiaulių tardymo izoliatorius prašo taikyti 3 metų ieškinio senaties terminą. Ieškinio senatis – tai įstatymų nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises, pareikšdamas ieškinį (CK 1.124 str.). CK 1.125 straipsnio 8 dalis nustato sutrumpintą 3 metų ieškinio senaties terminą, taikomą reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo. Pagal CK 1.127 straipsnio 1 dalį, ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Ieškinio senatį pagal CK 1.126 straipsnio 2 dalį teismas taiko tik tuo atveju, kai ginčo šalis reikalauja.

Pagal CK 1.131 straipsnio 2 dalį, jeigu teismas pripažįsta, kad ieškinio senaties terminas praleistas dėl svarbios priežasties, pažeistoji teisė turi būti ginama, o praleistas ieškinio senaties terminas atnaujinamas. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad klausimą, ar konkrečios ieškinio senaties termino praleidimo priežastys yra svarbios ir sudaro pagrindą jį atnaujinti, teismas turi spręsti vadovaudamasis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, atsižvelgdamas į ieškinio senaties termino trukmę (bendrasis ar sutrumpintas), ginčo esmę, šalių elgesį, ieškinio senaties teisinio instituto esmę ir paskirtį bei į kitas reikšmingas bylos aplinkybes (pvz., 2009 m. rugsėjo 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸²²-1037/2009).

Pareiškėjas patikslintame skunde nurodo, kad negalėjo kreiptis į teismą anksčiau, nes prima Europos Žmogaus Teisių Teismo nutarimai, kurie aiškina Konvencijos 3 str. taikymą, nėra išversti į lietuvių kalbą. Iki šiol yra susipažinęs su jais tik iš nuogirdų, prancūzų kalbos nemoka. Kadangi šie nutarimai nėra išversti į lietuvių kalbą, ilgai negalėjo suprasti, kad jo teisės pažeidžiamos. Įvertinus pareiškėjo nurodytas aplinkybes, darytina išvada, kad pareiškėjas neišreiškė aiškaus prašymo atnaujinti senaties terminą, neįvardijo jokių objektyvių priežasčių bei nepateikė įrodymų, dėl kurių prašymas taikyti ieškinio senaties terminą turėtų būti netenkintinas.

Atsakovo atstovas prašo taikyti ieškinio senatį skaičiuojant nuo kreipimosi į teismą dienos. Prašymas tenkintinas ir ieškinio senatis skaičiuotina nuo kreipimosi į teismą dienos, t.y. nuo 2014 m. balandžio 3 d. (spaudas ant voko). Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo nuo 2007 m. gruodžio 21 d. iki 2009 m. gruodžio 17 d. ir nuo 2013

m. liepos 9 d., ginčui aktualus laikotarpis yra nuo 2013 m. liepos 9 d.–2014 m. balandžio 3 d. (kreipimosi į teismą diena).

Teismas pažymi, kad valstybės ir savivaldybės pareiga atlyginti žalą (viešojoje civilinėje atsakomybėje), pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir LR CK) 6.271 straipsnio nuostatas, kyla dėl valstybės ir savivaldybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, nepriklausomai nuo konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Civilinei atsakomybei atsirasti paprastai yra būtinos keturios sąlygos: 1) neteisėti veiksmai (LR CK 6.246 straipsnis); 2) priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos (LR CK 6.247 straipsnis); 3) teisės pažeidėjo kaltė (LR CK 6.248 straipsnis); 4) teisės pažeidimu padaryta žala (LR CK 6.249 straipsnis), tačiau LR CK 6.271 straipsnyje numatyta viešojo atsakomybė atsiranda esant trimis sąlygoms: neteisėtiems veiksams ar neveikimui, žalai ir priežastiniam ryšiui tarp neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Vadinas, reikalavimas dėl žalos atlyginimo (tiek turtinės, tiek ir neturtinės) gali būti patenkinamas nustačius visumą viešosios civilinės atsakomybės sąlygų: pareiškėjo nurodytos valdžios institucijos (nagrinėjamu atveju Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus) neteisėtus veiksmus, žalos pareiškėjui padarymo faktą ir priežastinį ryšį tarp valdžios institucijos neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos. Nenustačius bent vienos iš minimų viešosios civilinės atsakomybės sąlygų, valstybei ar savivaldybei, pagal LR CK 6.271 straipsnį, nekyla turtinė prievolė atlyginti žalą.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2008 m. balandžio 16 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A444-619/2008 nurodė, kad valstybės valdžios institucijų pareigūnų aktais padaryta neteisėta veika LR CK 6.271 straipsnio taikymo prasme gali pasireikšti ne tik nacionalinių teisės aktų, bet ir tarptautinių teisės aktų nesilaikymu. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos pažeidimas taip pat gali būti pagrindas valstybės civilinei atsakomybei atsirasti. Konvencijos 3 straipsnis nustato, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Šioje teisės normoje yra įtvirtintas absoliutaus pobūdžio imperatyvas, kuris draudžia kankinti žmogų, nežmoniškai su juo elgtis ar žeminti jo orumą, nepriklausomai nuo aplinkybių ar nukentėjusiojo asmens elgesio (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje *Labita prieš Italiją*, pareiškimo Nr. 26722/95).

Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje paprastai atsižvelgia į kalinimo trukmę, kalinčio asmens emocinę ir fizinę būseną, kalinčio asmens amžių, lytį ir sveikatą, kalinio galimybę laisvai judėti į kalinimo įstaigos teritorijoje, kalinčio asmens galimybę mankštintis, pasivaikščioti lauke, kameros apšvietimą ir ventiliaciją, ar kameroje yra tualetas, ar jis atskirtas pertvara ir kt. Europos Žmogaus Teisių Teismas taip pat yra išaiškinęs, kad tik pasiekęs minimalų žiaurumo laipsnį netinkamas elgesys patenka į Konvencijos 3 straipsnio veikimo sferą. Šio minimalaus žiaurumo laipsnio vertinimas yra reliatyvus; jis priklauso nuo visų bylos aplinkybių, pvz., elgesio trukmės, jo pasekmių fizinei bei dvasinei būklei ir – tam tikrais atvejais – nuo nukentėjusiojo lyties, amžiaus bei sveikatos būklės. Be to, vertindamas, ar elgesys yra „žeminantis orumą“ 3 straipsnio prasme, Europos Žmogaus Teisių Teismas atsižvelgia į tai, ar juo siekiama pažeminti ir sumenkinti tam tikrą asmenį ir ar pasekmių prasme jis nepalankiai paveikė jo ar jos asmenybę su 3 straipsniu nesuderinamu būdu. Tačiau netgi tokio tikslo nebuvimas nepadaro neįmanoma, kad bus pripažintas 3 straipsnio pažeidimas. Konvencijos 3 straipsnio nuostata įpareigoja valstybę užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalinimui būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalimu susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė (aukščiau minėtas Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *V. prieš Lietuvą*).

Šiaulių tardymo izoliatoriaus nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. birželio 4 d. įsakymu Nr. 168, 2 punkte nustatyta, kad Šiaulių tardymo izoliatorius savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais, kitais Lietuvos Respublikos Seimo priimtais teisės aktais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Respublikos

Prezidento dekretais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, teisingumo ministro, Kalėjų departamento direktoriaus įsakymais, kitais teisės aktais ir šiais nuostatais. Šių nuostatų 12.3 punkte nurodyta, kad viena iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracijos funkcijų yra užtikrinti suimtųjų ir nuteistųjų komunalines ir buitines sąlygas, nežeminančias žmogaus orumo ir atitinkančias Lietuvos higienos normas.

Dėl kamery, kuriose buvo laikomas pareiškėjas, plotų

Iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2014 m. gegužės 5 d. pažymos Nr.69/06-1876 (b.l.124) matyti, kad tam tikrais laikotarpiais (2013-07-09–2013-10-02, 2013-10-09–2013-12-11, 2013-12-12 – 2013-12-18) iš viso 135 dienas pareiškėjas buvo laikomas kameroje Nr. 53, kurioje vienam asmeniui teko gyvenamojo ploto nuo 1,87 m² iki 3,12 m². Tai, teismo nuomone, yra akivaizdus aukščiau paminėtų teisės aktų pažeidimas. Laikotarpiais 2013-12-23–2014-03-07, 2014-03-07–2014-03-17, 2014-04-01–2014-04-03 87 dienas gyvenamojo ploto viršutinė riba kameroje Nr.50, Nr.53 buvo nuo 1,86–4,65 m² ir tai, teismo nuomone, vertintina kaip priartėjimas prie tos ribos, kai gali būti konstatuotas teisės aktų pažeidimas.

Dėl sanitarinio mazgo

Pareiškėjas savo skunde pažymėjo, kad nėra sanitarinio mazgo, skylė neatskirta nuo gyvenamųjų patalpų, vanduo nusileidžia labai blogai.

Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 21 p. numatyta, kad patalpos namų kamery tipo, karantino (izoliavimo) patalpų, baudos ir drausmės izoliatorių, kalėjimo, tardymo izoliatoriaus, areštinių kamery, ilgalaikių ir trumpalaikių pasimatymų kambarių atskirose patalpose turi būti įrengtas sanitarinis mazgas. Sanitariniame mazge turi būti įrengta šalto vandens tiekimo sistema. Sanitariniame mazge turi būti unitazas, praustuvė, veidrodis, tualetu reikmenų spintelė (lentynėlė). Sanitarinis mazgas turi turėti atskirą nuo gyvenamųjų patalpų oro šalinimo sistemą.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. lapkričio 18 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A²⁶¹-1802/2013 nurodoma, kad Lietuvos higienos norma HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, nustatanti laisvės atėmimo vietų įrengimo ir priežiūros sveikatos saugos reikalavimus ir sveikatos priežiūros organizavimą (1 p.), nors ir taikoma projektuojamiems, naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems laisvės atėmimo vietų pastatams ir teritorijoms, tačiau veikiančioms laisvės atėmimo vietoms visgi yra taikomi tie šios higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais (2 p.).

Atsižvelgiant į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką, konstatuotina, kad dabartinė Šiaulių tardymo izoliatoriaus patalpų būklė turi atitikti HN 76:2010 reikalavimus, kurie privalomi ir šiuo metu veikiančioms laisvės atėmimo vietoms, kadangi šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas privalomas visiems teisiniams santykiams, atsirandantiems, besitęsiantiems ir pasibaigiantiems esamuju laiku. Atsižvelgiant į tai, kad byloje ginčo laikotarpis yra 2013 m. liepos 9 d. – 2014 m. balandžio 3 d., todėl, turi būti vadovaujama ginčo laikotarpiu galiojusiais teisės aktais, šiuo atveju – Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ reikalavimais.

Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2013 m. rugsėjo 5 d. patikrinimo akte Nr.EP-300 (b.l.132-138) konstatuojama, jog operatyviosios kontrolės metu nustatyta, kad apgyvendinimo kameroje Nr.50 tualetas *atskirtas užuolaidomis*. Taip pat šiame akte nurodoma, kad *tualetu* atskyrimas nuo bendros patalpos nevertinti, nes veikiančioms laisvės atėmimo vietoms, taikomi tik ties HN 76:2010 reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar pastatų rekonstrukcijos darbais. Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2013 m. spalio 23 d. patikrinimo akte Nr.EP-388 (b.l.140-146) kameroje Nr.50 *tualetas atitvertas medžiaginėmis užuolaidomis*. Šiame akte taip pat nurodoma,

kad sanitarinio mazgo atskyrimas, įrengimas atskiroje patalpoje nevertintini. Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2013 m. lapkričio 22 d. patikrinimo akte Nr. EP-450 (b.l.147-150) konstatuojama, jog patikrinimo metu nustatyta, kad režiminio korpuso apgyvendinimo kameroje Nr.53 *sanitarinis mazgas atskirtas užuolaidomis*.

Minėtos faktinės aplinkybės (nors ir Šiaulių visuomenės sveikatos centro aktuose nevertintinos kaip atitinkančios ar neatitinkančios HN 76:2010 reikalavimų) buvo nustatytos 2013 m. rugsėjo 5 d., 2013 m. spalio 23 d., 2013 m. lapkričio 22 d. kontrolės metu, t.y. tuo laikotarpiu, kai pareiškėjas buvo laikomas 53 ir 50 kameroje. Konstatuojama, kad ginčo laikotarpiu Šiaulių tardymo izoliatoriaus kameros Nr. 50 ir Nr. 53, kuriose buvo laikomas pareiškėjas, neatitiko Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 21 punkto reikalavimų, t. y. jose esantys sanitariniai mazgai nebuvo įrengti atskirose patalpose.

Dėl sąlygų kameroje

Pareiškėjo skunde nurodoma, jog kameroje 80 procentų sienų, 70 procentų lubų ir 50 procentų grindų paviršiaus gyvenamojoje patalpoje yra avarinės ir antisanitarinės būklės; vėdinimas kameroje tik natūralus, bet oras necirkuliuoja, veikė tik viena lempa, langas praleidžia labai mažai šviesos; taip pat pareiškėjo skunde nurodomos vidutinės temperatūros žiemos metu, pažymima, kad santykinė drėgmė siekia 60 procentų.

Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2013 m. liepos 19 d. patikrinimo akte Nr. EP-249 numatyta, kad režiminio korpuso apgyvendinimo kameroje **Nr.53** HN 76:2010 X sk. 56 p., 62 p. pažeidimai nepašalinti – kamera labai blogos būklės, visos sienos, lubos, padengtos pelėsiu, sienų dažai, tinkas vietomis iškritę; HN 76:2010 VI sk. 22 p. pažeidimas nepašalintas – dirbtinė apšvieta 116 lx, matavimų neapibrėžtis 18,73 lx (b.l.126-131).

Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014 m. sausio 23 d. patikrinimo akte Nr. EP-8 (b.l.151-157) numatyta, kad režiminio korpuso apgyvendinimo kameroje **Nr.50** ant sienų ir lubų matosi pelėsis, vietomis nuo sienų ir lubų dažų danga, tinkas nukritę, kameroje reikalingas remontas (HN 76:2010 X sk. 56 p., X sk. 62 p. pažeidimas). Nustatyta oro temperatūra +17,1 °C, neapibrėžtis 0,18 °C (HN 76:2010 26 p. pažeidimas); dirbtinė apšvieta 204 lx, matavimų neapibrėžtis 33,3 lx.

Konstatuotina, jog Šiaulių tardymo izoliatorius pažeisdamas Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 22 p., 26 p., 56 p., 62 p. neveikė taip, kaip pagal teisės aktus privalėjo veikti.

Duomenų, susijusių su pareiškėjo nurodomais pažeidimais, susijusias su HN 76:2010 24 p. (gyvenamosios patalpos turi būti vėdinamos per langus, išskyrus patalpas, kuriose veikia mechaninė patalpų vėdinimo ar kondicionavimo sistema), 26 p. (gyvenamųjų ir bendros paskirties patalpų oro santykinė drėgmė pateikta lentelėje (lentelėje numatyta, kad santykinė oro drėgmė šiltuoju metu turi būti 35-65 %, šaltuoju – 36-60 %) nenustatyta.

Dėl maisto energetinės vertės

Pareiškėjas savo patikslintame skunde nurodo, kad maisto energetinė vertė buvo nuo 1300 iki 1500 kcal; pareiškėjas serga sunkia nepagydoma liga, reikalingas sustiprinantis maistais ir vitaminais. Giminės ir draugai neturėjo teisės perduoti maisto.

Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 8 p. numatoma, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti patiekiamas maistas, atitinkantis fiziologines mitybos normas; 9 p. numatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų maitinimas organizuojamas pagal valgiaraščius, atitinkančius teisės akto reikalavimus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 9 d. nutarimo Nr. 14 „Dėl fiziologinių mitybos normų asmenims, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“ nuostatos numato, kad vidutinė fiziologinė energetinė norma nedirbantiems vyrams yra 2298 kcal per parą.

Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014 m. sausio 23 d. patikrinimo akte Nr. EP-8 (b.l.151-157) numatyta, kad operatyviosios visuomenės sveikatos saugos kontrolės metu buvo paimtas, laisvės atėmimo vietoje laikomiems nedirbantiems vyrams skirtas paros racionas. Bendras pristatytas patiekalų svoris 1919 g, receptinis – 1730 g, nuokrypis nuo bendro patiekalų svorio 9,8 proc. (patiekalų svorių paklaidos galimos iki 5 proc. patiekalo svorio) (HN 76:2010 IV sk. 9 p. pažeidimas). Nacionalinės visuomenės sveikatos laboratorijos Šiaulių skyriuje atlikus Cheminius tyrimus, nustatyta, kad Laisvės atėmimo vietoje laikomų asmenų patiekiamas maistas neatitinka fiziologinių mitybos normų: bendras paros kilokalorijų kiekis nepakankamas. Paros davinio praktinė vertė neatitinka rekomenduojamų normų: nustatyta energetinė vertė 1070 kcal, teorinė – 1266 kcal, bendra paros davinio energetinės vertė – 1844 kcal; išpildymo koeficientas - -15,48%; angliavandenių kiekis (praktinis) 136,5 g, teorinis – 184,9 g (išpildymo koeficientas - -26,18%), baltymų kiekis (praktinis) 29,4 g, teorinis - 37,8 g (išpildymo koeficientas – -22,22%); riebalų kiekis (praktinis) -45,1 g, teorinis - 41,7 g (išpildymo koeficientas – +8,15%) (HN 76:2010 IV sk. 8 p. pažeidimas). Rekomenduojama fiziologinė mitybos norma nedirbantiems vyrams, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose: riebalų 72 g, baltymų – 72 g., angliavandenių – 334 g.

Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014 m. vasario 3 d. rašte Nr.S-527 (1.23) (b.l.49-50) nurodoma, kad Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijos Šiaulių skyriuje atlikus cheminius tyrimus nustatyta bendra paros davinio energetinė vertė – 1844 kcal, angliavandenių kiekis 136,5 g, baltymų kiekis 29,4 g, riebalų kiekis – 45,1 g. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 9 d. nutarime Nr.14 „Dėl fiziologinių mitybos normų asmenims, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose“ reglamentuojama fiziologinės normos (kiekis vienam asmeniui per parą) paros davinio energetinė vertė 2298 kcal, riebalų 72 g, baltymų – 72 g, angliavandenių – 334 g.

Šiaulių apygardos administraciniam teismui pateiktas 2014 m. kovo 6 d. UAB PONTEM raštas Nr.05-09-94 (b.l.169), kuriame nurodoma, kad bendrovė, gavusi raštus, atliko neplaninį auditą mėginių paėmimo vietoje Šiaulių Respublikinėje ligoninėje, o taip pat papildomai užsakė cheminius tyrimus gaminamo maisto energetinei vertei iširti. Bendrovė minėtame rašte nurodė, kad cheminių tyrimų rezultatai buvo teigiami, t.y. su leistiniais nuokrypiais, todėl galima daryti prielaidą, kad anksčiau pasitaikę neatitikimai galimai yra tik vienetiniai arba tai yra tiekėjų, teikiančių maisto produktus UAB PONTEM, produkcijos neatitikimas deklaruojamai kokybei. Šiame 2014 m. kovo 6 d. rašte nurodyti paaiškinimai vertintini kritiškai, nes 2014 m. kovo 19 d. Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimo akte Nr. EP-58 (b.l.158-166) vėl buvo konstatuoti HN 76:2010 IV sk. 8 p. ir 9 p. pažeidimai.

Vis dėlto, Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014 m. kovo 19 d. patikrinimo akte Nr. EP-58 (b.l.158-166) nurodoma, kad remiantis Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijos Šiaulių skyriuje atlikus cheminius tyrimais, nustatyta, kad buvo pažeistas HN76:2010 IV sk. 9 punkte nurodyto Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2006 m. gegužės 2 d. įsakymas Nr.4/07-117 „Dėl asmenų, laikomų kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose, maitinimo organizavimo taisyklių patvirtinimo“, kuriuo vadovaujantis parengtas valgiaraštis bei HN 76:2010 IV sk. 8 punkte nurodyto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 9 d. nutarimo Nr.14 „Dėl fiziologinių mitybos normų asmenims, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“, kuriuo patvirtintos fiziologinės mitybos normos nedirbantiems vyrams, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose. Pagal parengtą valgiaraštį 2014 m. vasario 27 d. laisvės atėmimo vietoje laikomiems nedirbantiems vyrams nustatyta paros davinio energetinė vertė – 2261 kcal.

Teismui įvertinus turimus rašytinius įrodymus galima konstatuoti, kad Šiaulių tardymo izoliatorius neužtikrino, kad būtų laikomasi nacionaliniais teisės aktais nustatytų vidutinių fiziologinių maisto energetinių normų. Konstatuotina, jog Šiaulių tardymo izoliatorius pažeisdamas Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 8 p., 9 p. neveikė taip, kaip pagal teisės aktus privalėjo veikti.

Teismas pažymimi, kad Suėmimo vykdymo įstatymo 28 str. 1 d. numatyta, kad suimtiesiems leidžiama už asmeninėse sąskaitose turimus pinigus ne grynaisiais pinigais pirkti maisto produktų ir būtiniausių reikmenų Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių nustatyta tvarka. Teisės aktuose galimybė gauti iš giminių ar draugų maisto produktų nenumatyta.

Dėl tualetinio popieriaus kiekio

Pareiškėjas savo patikslintame skunde nurodo, kad vienam mėnesiui gaudavo vieną tualetinio popieriaus ruloną, kurio ilgis 15,1 metro. Šio rulono užtekdavo 3 dienoms, popieriaus kokybė labai bloga.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. birželio 9 d. įsakymo Nr. 1R-139 „Dėl arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų, suimtųjų ir vaikų (kūdikių), esančių pataisos namų vaikų (kūdikių) namuose, materialinio buitinio aprūpinimo normų patvirtinimo“ 1.2 punktu patvirtintoje Vyrų ir moterų, laikomų tardymo izoliatoriuose, ir nuteistųjų, atliekančių arešto bausmę ir laisvės atėmimo bausmę kalėjimuose, aprūpinimo apranga, patalyne ir asmens higienos priemonėmis normoje numatyta, kad vyrams išduodamas 1 rulonas tualetinio popieriaus 1 mėnesiui. Pareiškėjas neneigia, kad šį reikalavimą Šiaulių tardymo izoliatorius vykdė, todėl pareiškėjo argumentai dėl didesnio kiekio tualetinio popieriaus išdavimo vienam mėnesiui atmetini kaip nepagrįsti.

Dėl higienos normų dušuose ir prausimosi laiko duše

Pareiškėjas savo skunde nurodo, kad dušu galima naudotis tik 20 minučių.

Lietuvos higienos normos HN 73:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 68 p. nurodoma, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaryta galimybė prausti visą kūną po šiltu dušu ne rečiau kaip vieną kartą per savaitę. Šiuo atveju norma nenumato tikslios asmens prausimosi trukmės. Pareiškėjas neneigia, jog jam buvo suteikta teisė prausti visą kūną po šiltu dušu ne rečiau kaip vieną kartą per savaitę, todėl nelaikytina, kad Šiaulių tardymo izoliatorius netinkamai užtikrinimo Lietuvos higienos normos HN 73:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 68 p. numatytą pareiškėjo teisę.

Dėl dezinfekcijos, deratizacijos

Pareiškėjo skunde nurodoma, jog kameroje yra žiurkių, tarakonų.

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 60 punktas numato, kad laisvės atėmimo vietose neturi būti graužikų ir buitinių parazitų. Esant reikalui laisvės atėmimo vietų administracija privalo organizuoti profilaktinį aplinkos kenksmingumo pašalinimą (dezinfekciją, dezinfekciją deratizaciją), kurį teisės akto nustatyta tvarka atlieka asmenys, turintys visuomenės sveikatos priežiūros veiklos licenciją verstis privalomojo profilaktinio aplinkos kenksmingumo pašalinimo veikla. Informacija apie profilaktinį aplinkos kenksmingumo pašalinimą registruojama laisvės atėmimo vietų administracijos nustatyta tvarka.

Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014 m. sausio 23 d. patikrinimo akte Nr.EP-8 (b.l.151-157) nurodoma, kad įstaigoje profilaktinis aplinkos kenksmingumo pašalinimas atliekamas. Vykdomas mechaninis ir cheminis apdorojimas. Deratizacija įstaigoje atliekama mechaniniu bei cheminiu būdu. Bendrosios paskirties patalpose, režiminio korpuso aukštu koridoriuose graužikai naikinami „Bromad G“ grūdais, kameroje klijuojamos klijų lentelės. Deratizacija apgyvendinimo kameroje vykdoma mechaniniu būdu ir cheminiu, su priemone „Bromad G“. Deratizacija cheminiu būdu atliekama pilant nuodus į kanalizacijos šulinėlius. Apgyvendinimo kameroje deratizacija cheminiu būdu atliekama pagal suimtųjų prašymus. Atliekant patalpos nukenksminimą suimtieji iškeliami į kitas apgyvendinimo patalpas. Dezinfekcijos, dezinfekcijos, deratizacijos registracijos žurnalas yra. Dezinfekcijai apgyvendinimo kameroje naudojamas preparatas K. S. ir „Hit kiler“. Dezinfekcijos, dezinfekcijos ir deratizacijos darbų registracijos žurnale registracija apie įvykdytas nukenksminimo priemones yra. Kenkėjų kontrolės darbų atlikimas režiminiame korpuse ir teritorijoje pildomas atskiruose žurnaluose. Tokie patys duomenys patvirtinami ir Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2014 m. kovo 19 d. patikrinimo akte Nr.EP-58 (b.l.158-166).

Atsižvelgiant į turimus rašytinius, patvirtinančių dezinfekcijos, deratizacijos atlikimą ginčui aktualiu laikotarpiu, konstatuotina, jog Šiaulių tardymo izoliatorius tinkamai vykdė Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 60 p. numatytus reikalavimus.

Dėl karšto vandens kameroje

HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 27 p. numato, kad sveikatos priežiūros tarnyboje, maitinimo įmonėje, sanitarinėje švarkloje, dušinėje, kirpykloje, skalbykloje, trumpalaikių ir ilgalaikių pasimatymų kambariuose, siuntinių priėmimo patalpoje turi būti įrengta *šalto ir karšto vandens tiekimo sistema*. 21 p. numatyta, kad sanitariniame mazge turi būti įrengta *šalto vandens tiekimo sistema*. Remiantis HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ normomis darytina išvada, jog karšto vandenstiekimo sistema nėra privaloma kamerų sanitariniame mazge.

Dėl pasivaikščiojimo vietos

Pareiškėjo skunde nurodoma, kad pasivaikščiojimo kiemelio plotas 16 m², vienu metu šiuo kiemeliu naudojasi 6 žmonės ir daugiau.

Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 18.4 p. numatyta, kad teritorijoje arba ant pastatų stogų turi būti įrengti pasivaikščiojimo kiemai. Kalėjimų departamento prie LR teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-176 21 patvirtintų taisyklių 21 p. numatyta, kad suimtieji galėtų pasivaikščioti ir mankštintis gryname ore, tardymo izoliatorių režiminės teritorijos gyvenamųjų pastatų viršutiniuose aukštuose arba ant žemės įrengiami pasivaikščiojimo kiemai. LR teisingumo ministro 2009 m. birželio 1 d. įsakymu Nr.1R-172 patvirtintų Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 92 p. numatyta, kad pasivaikščioti vienu metu vedami visi kameroje esantys suimtieji.

Įvertinus teisės aktuose numatytus pasivaikščiojimo vietų įrengimo reikalavimus ir pasivaikščiojimų gryname ore tvarką, darytina išvada, jog pareiškėjo argumentai dėl pasivaikščiojimo vietos atmestini.

Dėl asbesto sienose, kanalizacijoje, šiferinio stogo

Pareiškėjo skunde nurodoma, kad Šiaulių tardymo izoliatoriaus konstrukcijose yra asbesto sienose, kanalizacijoje, yra šiferinis stogas. Pažymėjo, kad asbestas sukėlė rimtą pavojų jo sveikatai, kiekvieną dieną žalojo sveikatą.

Pareiškėjas teismui nepateikė jokių konkrečių duomenų (rašytinių duomenų, susijusių su tam tikrais pareiškėjo susirgimais, nustatytais diagnozėmis ar kt.) dėl asbesto tiesioginės įtakos jo sveikatos būklei, taip įvertinus Kalėjų departamento prie LR teisingumo ministerijos Laisvės atėmimų ligoninės pareiškėjo gydymo stacionare istoriją Nr.2864 (b.l.99-121) tokių duomenų nenustatyta, todėl vien abstraktus aplinkybių nurodymas negali būti pagrindas, kuriuo remiantis galėtų būti konstatuojami Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėti veiksmai.

Dėl draudimo turėti pledą, muzikos grotuvą

Pareiškėjas savo skunde nurodo, kad draudžiama turėti pledą ir muzikinį grotuvą.

LR teisingumo ministro 2009 m. birželio 1 d. įsakymu Nr.1R-172 patvirtintų Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 83 p. numatyta, kad suimtiesiems leidžiama naudotis sutuoktinio, sugyventinio arba giminaičių perduotais televizoriais, radijo imtuvais, kompiuteriais, kompiuterinių žaidimų aparatais, neperrašomais kompaktiniais diskais, kitomis iki 4GB talpos informacijos ir duomenų laikmenoms ir patalyne (išskyrus pagalvę, čiužinį ir antklodę), jeigu suimtasis raštu atsisako Suėmimo vykdymo įstatymo 44 straipsnio 2 dalyje numatytos patalynės.

Lietuvių kalbos žodyne numatyta, jog *patalynė yra visas lovos paklojimas (paklodė, antklodė, priegalvis, patalai)*; žodis *pledą* aiškinamas kaip *didelė skara, vartojama kaip apdangalas*. Vertinant sąvoką *pledą* lingvistiniu metodu darytina išvada, kad *pledą* nelaikytinas tokio pobūdžio *patalynės* vienetu, kurio naudojimą leistų aukščiau nurodytos normos; apskritai nėra priskirtinas leidžiamų naudoti daiktų kategorijai. Taip pat ir muzikinių grotų naudojimas LR teisingumo ministro 2009 m. birželio 1 d. įsakymu Nr.1R-172 patvirtintų Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 83 punkte nėra numatytas.

Dėl rūkančių ir nerūkančių asmenų laikymo kartu kameroje

Pareiškėjas savo skunde nurodė, kad kameroje laikomi kartu rūkantys ir nerūkantys asmenys.

Nuo 2010 m. balandžio 11 d. įsigaliojusios Lietuvos higienos normos HN 73:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 14 p. numatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims draudžiama rūkyti laisvės atėmimo vietų gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, jeigu nerūkantieji būtų priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru.

Pažymėtina, kad pareiškėjas nepateikė įrodymų, kad ginčui aktualių metu kreipėsi į Šiaulių tardymo izoliatoriaus administraciją nurodydamas, jog yra nerūkantis ir prašo užtikrinti jo teisę būti laisvės atėmimo vietų gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, kuriose nerūkoma.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytas aplinkybes, darytina išvada, jog Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėto veikimo ar neveikimo dėl pareiškėjo buvimo kameroje drauge su rūkančiais asmenimis nenustatyta.

Dėl trumpalaikių ir dėl ilgalaikių pasimatymų

Suėmimo vykdymo įstatymo 22 str. numatyta, kad suimtiesiems pasimatymų su giminaičiais ir kitais asmenimis skaičius neribojamas, tačiau pasimatymą tardymo izoliatoriaus administracija leidžia tik norinčio pasimatyti suimtojo ikiteisminiam tyrimui vadovaujančio ar jį atliekančio prokuroro arba teismo, kurio žinioje yra byla, rašytiniu sutikimu. Šis sutikimas gali būti vienkartinis arba daugkartinis. Jei ikiteisminiam tyrimui vadovaujantis ar jį atliekantis prokuroras arba teismas, kurio žinioje yra byla, nesutinka leisti suimtajam pasimatyti su giminaičiais ir kitais asmenimis, suimtajam ir tardymo izoliatoriaus administracijai turi būti pateikiamas motyvuotas sprendimas.

To paties straipsnio 2 d. numatyta, kad vienas suimtojo pasimatymas gali trukti ne ilgiau kaip dvi valandas. Suėmimo vykdymo įstatyme, kitaip nei Bausmių vykdymo kodekso 94 str. 1 d., kuri suteikia teisę *į ilgalaikius pasimatymus*, suimtam asmeniui nėra suteikiama teisė *į ilgalaikius pasimatymus*.

Iš byloje turimos medžiagos matyti, kad Klaipėdos apygardos prokuratūros 2014 m. sausio 20 d. nutarimu nutarta įtariamojo V. M. prašymo leisti ilgalaikius pasimatymus netenkinti, jį atmesti, apie ką pranešti jam, išaiškinant, kad šis nutarimas gali būti skundžiamas Klaipėdos apygardos administraciniam teismui. Pareiškėjas, nesutikdamas su minėtame nutarime nurodytais motyvais, turėjo teisę pateikti skundą Klaipėdos apygardos vyriausiajam prokurorui.

Šiuo atveju neteisėtų Šiaulių tardymo izoliatoriaus veiksmų, susijusių su pasimatymų suteikimu pareiškėjui, nenustatyta.

Dėl išvykos į namus

2014 m. sausio 31 d. (b.l.55) pareiškėjas kreipėsi į Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktorių su prašymu leisti išvykti atostogų į namus. Pažymėtina, kad *teisė parvykti į namus* numatyta Bausmių vykdymo kodekse normose, nuteistiesiems, atitinkantiems tam tikrus teisės aktų reikalavimus.

Suėmimo vykdymo įstatymo 30 str. reglamentuojama suimtųjų teisė *į trumpalaikę išvyką už tardymo izoliatoriaus ribų*. Minėto straipsnio 1 d. numato, kad suimtiesiems gali būti leidžiama išvykti už tardymo izoliatoriaus ribų ne ilgiau kaip penkioms paroms dėl sutuoktinio, sugyventinio ar artimojo giminaičio mirties ar sunkios ligos, gresiančios gyvybei, dėl gaivalinės nelaimės, padariusios didelę turtinę žalą suimtajam ar jo sutuoktiniui, sugyventiniui arba artimiesiems giminaičiams.

Įvertinus pareiškėjo Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriui pateiktą 2014 m. sausio 31 d. raštą matyti, kad pareiškėjas savo prašyme nenurodė Suėmimo vykdymo įstatymo 30 str. 1 d. numatytų aplinkybių.

Dėl pasivaikščiavimo trukmės

Suėmimo vykdymo įstatymo 22 str. 1. d. numatyta, kad suimtieji turi teisę kasdien ne mažiau kaip vieną valandą pasivaikščioti gryname ore. Nepilnamečiams, nėščioms moterims ir ligoniams pagal gydytojų išvadą suteikiami du ne trumpesni kaip vienos valandos pasivaikščiavimai per dieną.

Pareiškėjas nurodo, kad vienos valandos pasivaikščiavimo praktika prieštarauja Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą išaiškinimui. Nurodo, kad šis komitetas Antrajame bendrajame pranešime Nr.CPT/Inf (92) 3 išaiškino, kad suimtas arba nuteistas turi teisę ne mažiau kaip 8 valandas per dieną praleisti lauke.

Pažymėtina, kad Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) standarto (2002) 1 – Rev.2006 II skyriaus „Įkalinimas“ pateiktos ištraukos iš trečiosios bendros ataskaitos [CPT/Inf (93)12] 47 punkte numatyta, kad „Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą mano, kad turėtų būti stengiamasi užtikrinti, kad kalintieji kardomojo įkalinimo įstaigose galėtų praleisti tinkamą dienos dalį (8 valandas ar daugiau) *ne jų kameroje (angliškai – outside their cells)* užimti skirtingo pobūdžio tikslinguose užsiėmimuose. Šiuo atveju, minėtoje normoje rekomenduojamas 8 ir daugiau valandų laikotarpis taikytinas kalinamų asmenų buvimui *ne savo kameroje*, o ne, kaip nurodo pareiškėjas, laiko praleidimui lauke.

Dėl pareiškėjo sveikatos

Pareiškėjas nurodė, kad nežmoniškos gyvenimo sąlygos, žeminančios elementarų žmogaus orumą, sukėlė pareiškėjui didelius dvasinius skausmus, depresiją, sužalojo jo sveikatą.

LR suėmimo vykdymo įstatymo 45 str.1 d. numatyta, kad asmens sveikatos priežiūra tardymo izoliatoriuose organizuojama ir atliekama įstatymų nustatyta tvarka. Suimtiesiems turi būti užtikrintas tokios pat kokybės ir lygio gydymas kaip ir laisvėje esantiems asmenims.

Įvertinus turimus rašytinius duomenis ginčui aktualiu laikotarpiu (nuo 2013 m. liepos 9 d.–2014 m. balandžio 3 d.), pareiškėjo gydymo stacionaro istorijoje Nr.2864 padarytus įrašus bei atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjas nenurodo konkrečių faktų, susijusių su galimu sveikatos sužalojimu. negalima konstatuoti, kad būtent dėl aukščiau nustatytų HN 76:2010 pažeidimų, Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (neveikimo) ginčui aktualiu laikotarpiu pareiškėjui buvo sužalota sveikata.

Dėl rašytinių liudytojų parodymų

Pareiškėjas pateikdamas skundą taip pat pateikė D. K. (b.1.29-30), E. G. (b.1.31-33), V. D. (b.1.34-36), A. T. (b.1.37-39), V. (V.) T. (T.) (b.1.40-42), R. S. (b.1.43-44), V. (V.) K. (K.) išdėstytus parodymus raštu.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2012 m. rugsėjo 19 d. pasitarime patvirtintame Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo Teisinės analizės ir informacijos departamento parengtame Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas, apibendrinime numatyta, jog Administracinių bylų teisenos įstatymo 57 straipsnio 1 dalis įtvirtina, jog įrodymai administracinėje byloje yra visi faktiniai duomenys, priimti bylą nagrinėjančio teismo ir kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta tvarka konstatuoja, kad yra aplinkybės, pagrindžiančios proceso šalių reikalavimus bei atsikirtimus, ir kitokios aplinkybės, turinčios reikšmės bylai teisingai išspręsti, arba kad jų nėra. Remiantis šia definicija išskiriami tokie įrodymų požymiai: 1.tam tikra informacija apie faktus, sudarančius įrodinėjimo dalyką; 2. įrodymų sąsajumas; 3. *įrodymų leistinumas*. Leistinumo reikalavimų pažeidimais teismų praktikos gali būti pripažįstami atvejai, kai kaip įrodymas buvo pateikiami raštiški parodymai liudytojui neatvykus į teismo posėdį (2010 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A662-1570/2010). Remiantis šiomis nuostatomis, nevertinti pareiškėjo pateikti rašytiniai D. K. (b.1.29-30), E. G. (b.1.31-33), V. D. (b.1.34-36), A. T. (b.1.37-39), V. (V.) T. (T.) (b.1.40-42), R. S. (b.1.43-44), V. (V.) K. (K.) paaiškinimai.

Teismas, vadovaudamasis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, pažymi, kad teismo pareiga pagrįsti priimtą sprendimą neturėtų būti suprantama, kaip reikalavimas detalčiai atsakyti į kiekvieną argumentą (*1994 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje van de Hurk v. Netherlands*).

Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, jog byloje nustatytas atsakovo veiksmų neteisėtumas dėl pareiškėjo apgyvendinimo perpildytose kamerose ir Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 8 p. (laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti patiekiamas maistas, atitinkantis fiziologines mitybos normas), 9 p. (laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų maitinimas organizuojamas pagal valgiaraščius, atitinkančius teisės akto reikalavimus), 21 p. (atskirose patalpose turi būti įrengtas sanitarinis mazgas), 22 p. (mažiausia gyvenamųjų patalpų dirbtinė apšvieta turi būti 200 lx), 26 p. (gyvenamųjų patalpų oro temperatūra), 56 p. (gyvenamosios patalpos turi būti kiekvieną dieną valomos drėgnuoju būdu, ant sienų ir lubų neturi būti pelėsių), 62 p. (laisvės atėmimo vietų patalpų paprastasis remontas atliekamas pagal poreikį) pažeidimas kaip viena iš civilinės atsakomybės būtinų sąlygų. Tačiau pažymėtina, kad siekiant nustatyti, ar atsakovei dėl neteisėtų veiksmų atlikimo kyla civilinė atsakomybė, būtina įvertinti, ar pareiškėjui dėl šių neteisėtų veiksmų kilo pasekmės, t. y. neturtinė žala, taip pat ar tarp paminėtų veiksmų ir kilusių pasekmių yra priežastinis ryšys.

LR CK 6.250 straipsnio 1 dalis numato, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais.

Teismas daro išvadą, jog yra neabejotina, kad dėl apgyvendinimo perpildytose kalinimo kamerose, dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 8 p., 9 p., 21 p., 22 p., 26 p., 56 p., 62 p. pažeidimų pareiškėjas galėjo patirti papildomų neigiamų dvasinių išgyvenimų ir fizinių nepatogumų, papildomą diskomfortą, teisės aktais garantuotos minimalios gyvenimo kokybės pablogėjimą, kurių nebūtų patyręs, jei jis būtų buvęs laikomas teisės aktų nustatytais sąlygomis.

Apskaičiuodamas neturtinės žalos dydį – t. y. įvertindamas pareiškėjo patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus pinigais, įvertindamas turimų įrodymų visetą, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais, atsižvelgdamas į pažeidimo trukmę (222 dienos), vertybes, kurioms daromas pažeidimas kėlė grėsmę, Lietuvoje egzistuojančias ekonomines darbo užmokesčio bei pragyvenimo sąlygas, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais (pvz., LVAT 2013 m. spalio 30 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. A⁴³⁸-1194/2013 už 723 dienas priteista 2000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. lapkričio 25 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-1860/2013 už 169 dienas priteista 550 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. gruodžio 30 d. sprendimu administracinėje byloje Nr. A¹⁴³-2373/2013 už 107 dienas priteista 500 Lt neturtinės žalos atlyginimui), teismas sprendžia, kad už apgyvendinimą perpildytose kalinimo kamerose priteistina 600 Lt suma neturtinei žalai atlyginti bei 600 Lt suma neturtinei žalai, atsiradusiai dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 8 p., 9 p., 21 p., 22 p., 26 p., 56 p., 62 p. pažeidimų, atlyginti. Taigi pareiškėjo reikalavimas dėl 173100 Lt neturtinės žalos priteisimo tenkintinas iš dalies ir pareiškėjui priteistina iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 1200 Lt neturtinei žalai atlyginti.

Pareiškėjas prašo priteisti bylinėjimosi išlaidas, bet nepateikė rašytinių įrodymų, patvirtinančių patirtas bylinėjimosi išlaidas, todėl pareiškėjo prašymas nespėstinas.

Remdamasis tuo, kas išdėstyta, ir vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85–87 str., 88 str. 1 d. 5 p., teismas

n u s p r e n d ž i a :

Pareiškėjo V. M. patikslintą skundą tenkinti iš dalies.

Priteisti pareiškėjui V. M. 1200 Lt (vieną tūkstantį du šimtus litų) neturtinės žalos atlyginimui iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus.

Sprendimas per 14 dienų nuo sprendimo paskelbimo gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui tiesiogiai arba per šį teismą.

Teisėjas Virginijus Stankevičius